

ДО ПИТАННЯ ПРО ВЕЛИКИЙ ГЕРБ УКРАЇНИ

Незважаючи на відновлення української державності ще у 1991 р., і досі залишається неврегульованим питання про повний або великий герб України. Дозволимо собі висловити деякі міркування з цього приводу.

На нашу думку, найпривабливішим є проєкт герба Г. Нарбута. У ньому вдало поєднані історична та художня функції державної емблеми. Тризуб підкреслює давнє історичне коріння українського етносу - появу слов'янських племен на терені сучасної України ще на початку першого тисячоліття н. е., створення ними у IX ст. потужної держави відомої під назвою «Київська Русь». Цей же знак має зовнішню схожість із гербом литовських князів «Колюмни», які на руїнах Київської Русі створили литовсько-руське Велике князівство Литовське. У 1918-1920 рр. та з 1991 р. тризуб знову постає як герб Української держави.

Друга головна фігура проєкту Г. Нарбута - це озброєний козак (перші згадки про козаків відносяться до XV ст.). Згідно з легендою, ця емблема стала з 1576 р. гербом Війська Запорозького, а з часів Богдана Хмельницького і до 1782 р. - гербом Української держави, відомої під назвою Гетьманщина.

З цим гербом пов'язана цікава знахідка у фондах Чернігівського обласного історичного музею ім. В. В. Тарновського. Тут, серед документів XVII - XVIII ст., зберігається родинний архів Забіл. Він складається з трьох книг та кількох окремих документів. Ці книги потрапили до збірки В. В. Тарновського з бібліотеки О. Лазаревського.

У першій книзі (інв. № АЛ 14), окрім документів, містяться витяги з «Синопису» та «Краткого описания Малороссии». Вони ілюстровані малюнками із зображеннями князів Володимира, Гліба, Бориса; гетьманів Венжика Хмельницького, Петра Конашевича - Сагайдачного, Данила Апостола, Юрія Хмельницького, Івана Скоропадського; короля Яна Собеського, царя Петра I (копія гравюри Д. Галяховського 1709 р.). І, нарешті, малюнком державної печатки Гетьманщини. На ньому зображений козак, озброєний шаблею та мушкетом. На поясі у нього висить порохівниця. Фігура козака обіймає вінок, виконаний сріблястою фарбою. Вінок, у свою чергу, обрамлює стилізований рослинний орнамент (теж виконаний сріблястою фарбою). Все зображення увінчує шолом,

над яким срібна корона з 3 страусовими пір'їнами. Фігура козака та шолом виконані пером та брунатним чорнилом. За тогочасною традицією, навколо зображення розташована аббревіатура: «ПМЕЦПВВЗ*СД» («ПЕЧАТЬ МАЛОРОСИИСКАЯ ЕГО ЦАРСКОГО ПРЕСВ*ТЛОГО ВЕЛИЧЕСТВА ВОЙСКА ЗАПОРОЗКОГО *БОИХ СТОРОН ДНЄПРА»). Обабіч шолома рукою упорядника архіву І. Забіли (80-90-і рр. XVII ст. - 50-і рр. XVIII ст.) зроблено приписку: «DIVINA PROVIDENCIA», а під зображенням козака - «ANNO 1576: SIGILUM UCRAINIA». Нижче малюнок міститься текст про надання козакам королем Стефаном Баторієм клейнодів, у т. ч. і описаної печатки. Тут знову рукою І. Забіли зроблений уточнюючий напис: «ГОД* 1576:». Хто і коли зробив описаний малюнок? За нашими припущеннями, з огляду на палеографію рукопису, один з двох писарів, які робили ці історичні витяги за завданням І. Забіли. Під малюнком Петра I є також красномовний напис: «Рисован 1745 г., февраля». Тому можна припустити, що і малюнок печатки був зроблений в цей же час. Окрім цього, іконографія зображення козака, у якого тулуб має сильний нахил, а голова вкрита характерним головним убором, належить до часів І. Скоропадського та Д. Апостола. Інтерес І. Забіли до художньої спадщини часів І. Скоропадського пояснюється просто. Це, власне, був і його час, до того ж він був одружений з Параскою Скоропадською.

Абревіатура теж віддзеркалює характерну особливість титулу гетьмана першої третини XVIII ст., коли використовувалися слова «ОБОИХ СТОРОН ДНЄПРА». На вимогу І. Забіли, замість імені та прізвища гетьмана, аббревіатура починається літерами «ПМ» - «ПЕЧАТЬ МАЛОРОСИИСКАЯ». Останнє слово вступає у конфлікт із приписом І. Забіли «SIGILUM UCRAINIA» («ПЕЧАТЬ УКРАЇНИ»). Він розглядає це зображення як малюнок державної печатки України, а не Малоросії, як зазвичай іменували його батьківщину російські чиновники. На нашу думку, це прояв росту самоповаги українців до себе, незважаючи на заходи Росії, спрямовані в інший бік.

Отже, враховуючи вищенаведені факти, вважаємо, що у великому гербі України повинні бути дві головні фігури - тризуб та озброєний козак. Саме вони повною мірою віддзеркалюють складний процес становлення української державності.

